

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 11755

SHOLEM-ALEYKHEMS
ONDEYNKEN

Zalman Shneour

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פ ל ל - ב י ב ל י א ט ע ק

ז' שניאור

שלום-עליכמם אנדיינקען

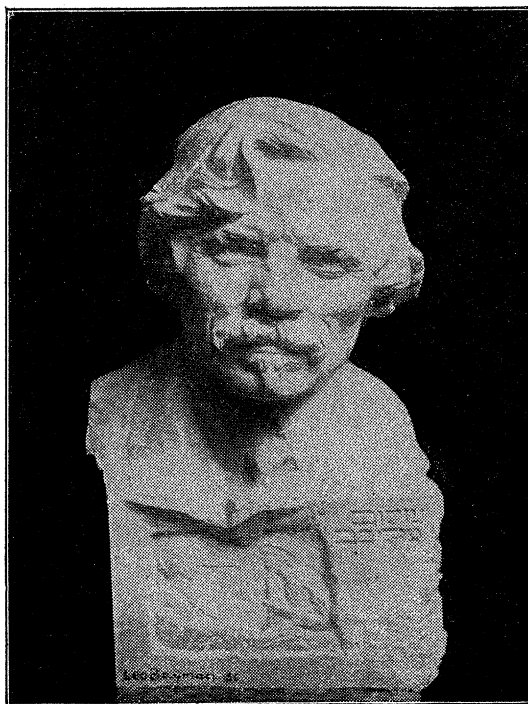
פלל - פארלאג
בערלין, 1922 - תרפ"ג

Klal-Verlag / Berlin SW 68 / Markgrafenstr. 73

Copyright by Klal-Verlag, Berlin, 1922.

Klal-Druckerei, Berlin.

שלום - עליכם - סקולפטור
פון לעאָ בויטאָן.

אינהאלט

- א שלום-עליכס-דיינקמאָל 11
- בון שלום-עליכסס לעבן און שאַפן 21

א שלום-עליכם-דיינקמאל

אה, דו, ווער ס'האט זיין פאלק געשיינקט דאס לאך. —
דעם זאלץ פון פירן, דעם געטליכן געטראנק,
וועלכן ס'קענען נאר: ברייטהארציגקייט און אומשולד
און רייכע, פרייע גייסטער; —
וואס מאכט פון ביזע מעגשן שפילנדיגע קינדער,
און וועמענס מעם דאס פאלק האט לאנג געווען פארגעסן
צוזאמען מיט דעם רופט פון פעלד און גארטן —
און גאנצע דורות ניט פארגונען זיך אליין,
זיי אביונים פינסטערע, אן איבעריגן ביסן...
אה, דו, פון וועמענס פולער ברוסט עס האט געשפרודלט
געלעכטער קייכנדיגער, הילכיגער און שטילער,
ראפסאריעס פון לוסטיגן געזיין,
פון שפאס און ערנסט אויסגעמישט צוזאמען, —
און וועמענס זיץ עס האט געווארעמט און געטרייסט,
זיי א קנאקנדיגער פלאקער אין אן אסיעד-אונט; —
און אויפגעהויבן שוואכע איבער בערג פון צרות,
געמיינהייט, שלעכטס; געגעבן מוט צו שטיין

מיט שווערע גלוח־פעק אלץ העכער, העכער...
 אָט, דו, דו האָסט אַצינד אַ ביזן שפּאַס געמאַכט
 און ביסט אַוועק פון אונו, פאַרשוואַנדן פּלוצלינג,
 געלאָזן אונו אַליין מיט נאַרישע געוויכטער,
 מיט דאַרע הענט פאַרוואַרפן אויף די זייטן,
 מיט מיילער אָפּענע אין מיטן אָפּלאַכן מיט דיר
 פון לייד און פּרייד, פון זיך אַליין, פון גאָר דער וועלט, —
 וואָס זינקט אַצינדער אין איר אייגן בלוט און זינד
 און שלעפט אונו מיט אין טיפע גריבער, וועלכע פעלקער
 האָבן איינע פאַר דאָס אַנדערע געגראָבן...

* * *

האַסט אַלע מאָל געלאַכט און דאָס מאָל —
 אַויסגעלאַכט!
 האָסט קיינמאָל מיט אַזוי פיל גאַל זיך לוסטיג ניט געמאַכט
 פון אונזער עלנט, אומבאַהאַלפּנקייט —
 ווי אין דיין לעצטן ווערק... דיין טויט!
 מיר שטייען נאָך ערשטוינט אין איין מיליאָנען־קרייז
 אַרום דיין פּרישן, הויכן קבר,
 און פינטלען מיט די אויגן: אָט ערשט איז דאָרט געועסן
 דער גאָט־געבענשטער הומאַר מיט זיין לעבעדיגן שמייכל...
 און פּלוצלינג זיצט גאָר דאָרט אַ טויטע קנאַכן־מאַסקע
 מיט שוואַרצע אויגן־לעכער און פאַרקריצטע ציינער;
 זי שמייכלט פּלומרשט אויך, גאָר אַנדערש איז איר שמייכל;
 אַ פרעמרום, אַ גיפּטיגס, ניט פון דער וועלט...

אַט ערשט נאָך אָפּן איז געווען דיין ברייטע בינע, —
און איבער טויזנטער געוויכטער, ליכטער, בילדער,
נוסחאות, הנועות, שטימען ביסטו אליין געשטאַנען
און פון אַ ווינקעלע רעגירט;
געבליצט האָט נאָר פון ווייטן דיין באַגאַלרטע פּעדער.
און מיט אַמאַל, מען ווייס ניט ווי, — אַראָפּ דער
פאַרהאַנג,

די ליכטער אויסגעלעשט, די מוזיקאַנטן שווייגן.
ווער שושקעט ביי דער פינסטערער עסטראַדע?
ווער ציהט זיך דאָרט פון ראַנג? דערשטיקטע קולות פּרעגן:
וואָס איו, וואָס איו? וואָס איו געשען?
און ווייט און הויך — די אייביג-לוסטטיגע גאַליאַרקע,
זי טופּעט נאָך און רוישט פאַר בראַוואַ-פאַטשן,
זי פילט נאָך ניט אין איר עקסטאַז, אַז ס'איז געקומען
דער לאַנגער, שטומער עפּילאַנג.
מיר אַלע, רוכט זיך, זעג' נאָך גרייט פאַרוואַרפן דיך
מיט בלומען

און שטורעמען מיט לאַנגע אויסגעשרייען:
— שלום-עליכם!

— ביס, שלום-עליכם!

אפשר וועט זיך אונז כאַטש נאָך אַ רגעלע אַנטפלעקן
דיין טונקל-בלאַנדער, קלוגער קאַפּ פון שוואַרצן פאַרהאַנג,
וואָס וויגט זיך גרויזאַם צווישן „זיין און ניט זיין“;
אפשר וועלן נאָך אַרוויסקוקן פון דאָרטן
די לאַכנדיגע, גרויע אויגן אונטער גלעזלאַך;
און אין פאַרשטומטן הלל, איבער קעפּ און קורצע אַטעמס,
וועט זיך דערהערן אַ באַקאַנטע, ווייכע שטימע:

— עליכם שלום, יידן... און וויט געוונט אויף אייביג!
ניטאָ... דער שוואַרצער פאַרהאַנג ציטערט נאָר פון
פאַלן,
און ווינע פאַלן היינען שווער, ווי טויטע פאַלעם, —
צווישן פאַלק און דיכטער.
און עמיץ כליפעט שטיל און ערגעץ פאַלן טרערן, —
דער פאַלקס־גייסט וויינט פאַריתומט אין די הויפנס...

נאָר וויסן זאָלסטו זיין, דו, וועלכער ביסט אַזעק,
אַ פאַר דיין לעצטן ווערק פון שטאַרבן
וועלן דיר די אָפגעלאַכטע מיט אומשטער בליכקייט
באַצאָלן,
און פאַר דיין טויט פון טויט אַליין נקמה נעמען.
מיר שווערן דיר אַצינד: און קומען וועט אַ טאָג —
אַ שטאַרקעס פאַלק פון יידן, אַ ניי לאַנד וועט אויפשטיין
פון קראַמען־חורבות, פון וויסטע שטעט און שטעטלאַך.
און ווי ווילדע אַדלער פון צעשטערטע נעסטן
וועלן זיך אַרויסרייסן נייע שעפער און גאונים;
און אויפשטיין החיה וועסטו דאַן מיט אונו צוזאַמען
אין דער פאַרשטעלונג און ליים פון נרויסע קינסטלער!
פון בראַגו נעגאַסן וועסטו אויפשטיין אויף יידישע בולוואַרן,
אויף עפנטליכע פלעצער פול מיט פראַכטיגע־ביירעם,
מיט הויכע פאַלמען און פאַנטאַנען.

דיין וואַנדער־שטעקן אין דער האַנט — מיט וועלכן
 דו האָסט אייראָפּע און אמעריקע געמאַסטן;
 און תּמיד גע־ונד געוועהן, געהערט, געשאַפּן.
 און דייןע פּאָלעס — בראַנזע פּלאַטערן הינטער דיר,
 ווי אויסגעבלאַזן פּון אַ שטורעמווינט אין וועג,
 וואָס טרייבט דעם וואַנדערער צוריק, צום אַלטן היים...
 און די ברייטע פּיערעסטאַלן פּון דיין דיינקמאַל —
 מיט גרויסע הומאַר־מאַסקן אויף די ווינקלען,
 מיט הענט פאַרפּלאַכטענע אין „שלוס“ און „עליכס“,—
 וועלן זיין פאַרצירט מיט רייכע באַרעליעפּן
 פּון אַלע מנחם־מעגלס, סטעמפּעניוס, מלמרים;
 דאָ טביה מיטן וועגל, און דאָרט — אַקטיאָרן, מעקלער,
 קורלאַפּניטשקעס און שלעק און עמיגראַנטן,
 נגידים בייכינע, קבצנים און הוליאַקעס:
 אַ בונטער מישמאַש גלוח־העלדן און קינדער, קינדער
 פּון טאַפּילי טוטאַריטו ביז מאַטל פּייסי
 דעם חונס יינגעלע, דער ברוקונים פּון דיין פּערער.
 זיי אַלעמען האָסטו אַמאַל צעטיילט דיין לעבן,
 זענ' זיי אויפגעשטאַנען גלייך מיט דיר און לעבן אין
 דיין שאַטן
 אַן אייביג יונגען, קינסטגערישן לעבן.
 און איבער זיי געהסט דו און געהסט און בלייבסט און
 קיניגסט...

די אויגן דרינגען דורך און שמיכלען זעהענדיג
 די נייע אויפלעבונג, וואָס האָט אַצינדער
 זיך אָנגעטאָן אין פּלייש און הויט, אין שטיין און אייז,—

און וועלכע האָט אין דײַן צײַט נאָך גענעפּלט, ווי
אַ טרוים,

אויף יענעם וײַט יעהופּעץ און פּתּרילעווקע:
דײַנע ליבע רעזידענצן... וועמענס אונטערנאָנג
סײַז רײך אַזוי אין דײַנע ווערק און אומעטיג און לוסטיג,
ווי בלעטער אָסיען־צײַט, ווי וואַלקנרלאַך אין אַזונט.

* * *

און צו דײַן גרויסן יאַרצײַט, אַלע יאַר, וועט זײַן
אַ מנהג אײַנגעפירט ביים פּאָלק אויף דור־דורות:

אין יענעם טאָג וועט מען ניט טאָרן ווײַנען;

און קנס וועט צאָלן יעדערער, וואָס ווײַנט

און רעדט אין יענעם טאָג פון טרויעריגע זאַכן

און הויך און מונטער וועט זיך אָפּגעבן דאָס פּאָלק

אין אַלע גאָסן „שלוים“ און „עליכס“.

פּאַקאַנטע, פּרעמדע, אַלטע, יונגע... ווי פּאַרצײַטן

ביים מהרש זײַן די נײַגעבוירענע לכּנה.

און אויף יעדן פּלאַץ, אין אַלע שטעט, אַרום דײַן
דײַנקמאָל,

מיט פּלאַגן בונט פּאַפּוצט, מיט זיפּן־רעריגע מנורות,—

וועט מען לעזן דײַנע ווערק פון הויכע בימהס

פאַר הונדערט־טויזנטער פון אונזרע קינדער.

און צוהערנדיג זײַ וועט רונערן און ברויזן

אַ ברייטער ים געלעכטער, פריש און פריי,
פון פרייע יידן אונטער פרייע הימלען...

אַט אַזוי וועט ריך דאָס פאַלק באַשטראַפן
פאַר דיין אַוועקגיין אָהן אַ צייט, ווען טויונטער אַבלים
האַבן שטיל אַרויסגעקוקט אויף דייע טרייסטן!

שאַרלאַטענבורג, 20 מאַי — 1916.

שְׁלוֹם-עַלְיִכֶּמֶס קֶבֶר
אוּיָף בַּיִת-יֶזְרָקֶר בֵּית-עוֹלָם

פון שלום-עליכמס לעבן און שאפן

I

ווען איך זאל נעמען אין איילעניש צוזאמענשטעלן אלע שטיקלאך-ברעקלאך זכרונות, אייגענע און פרעמדע, וועגן אונזער פאפולערסטן שרייבער, וועט זיך באקומען אזא בילד:

געבאָרן געוואָרן איז שלום-עליכס אין 1859-טן יאָר אין אַ קליין שטעטל אין פּאָלשלאַנזער גובערניע, אין אַ ייִדיש בעל-הבית'יש הויז.

ווען ער איז נאָך גאָר אַ קליין קינד געווען, איז אים די מוטער געשטאָרבן, און דער קליינער שלומל איז געבליבן אַ יתום. אַ שוואַך קינד איז דאָס געווען מיט געקרייזלטע, בלאַנדע האַר און מיט גראַהע נייגעריגע אויגלאַך, אָבער זעהר אַ רירעוודיגס און אַ גרויסער שטיפער.

זיין טאָטע האָט, ווי פרומע יידן זאָגן, באלד גענומען אַ באלעבאָסטע אין שטוב, ס'הייסט פּראָסט גערערט, חחונה געהאַט צום צווייטן מאל און געגעבן דעם קליינעם שלומקען און זיינע ברודערלאַך — אַ שטיפּמאַמע.

די שטיפמוטער, זאל מוחל זיין, איז געווען אַ מרשעה אַ יידענע. אַ מויל — פּעך און שוועבל, אַ פּרייע האַנט אויף... פּרעמדע באַקן, און האַט מיט פּאַרקאַטשעטע אַרבל געקאַמאַנדעוועט איבער די קליינע יחומים. שלום-עליכמס ברודערל האַט זי פאַר פּעס איינמאַל געגעבן אַ זעץ אַנידער, איז ער געבליבן זיצן... אַ קאַליקע, כל זמן ער האַט דערנאָך געלעבט. ניט קוקנדיג אויף דעם, וואָס דערוואַקסענע זיינען אַלע מאַל מוחל די עולות, וואָס מען האַט זיי געטאָן אין די קינדעריאַרן און קוקן אויף דעם גוטמוטיג, מיט אַ שמייכל, האַט אָבער שלום-עליכמס געהאַט אַ האַרץ אויף זיין שטיפמוטער כל ימיו, ניט געוואַלט פּון איר וויסן, און קיינמאַל ניט געקאַנט איר פאַרנעסן זיינע ביטערע, קינדערשע יאַרן.

ווער עס האַט גרונדליך געלייענט שלום-עליכמס ווערק, וועט זיך דערמאָנען, אַז ווי עס קומט אים אויס צו פאַשרייבן אַ שטיפמוטער, אַזוי קאָן ער זיך ניט איינ-האַלטן פּון אַ שטאָך טון די שטיפמאַמע און אַ זיפּן טון אויפן יחום.

מען ניט איבער, אַז דער קליינער שלומל האַט שוין דאַן, אַלס קינד, זעהר זעלטן געוויינט, אַפילו ווען מען האַט אים שלעכט פּאַהאַנדלט. מען פּלעגט אים מויקן, און ער פּלעגט שווייגן. אפשר איז אַט דער כאַראַקטער-ריסטישער שטריך שוין דאַן געווען אַן אַנדרייטונג פּון דעם שפּעטערדיגן הומאַריסט. ער האַט זיך אפשר דערביי צוגעקוקט צו זיין בייזער שטיפמוטער, צו-געהערט זיך צו דעם ווייטאָג פּון פּאַרדינטע און גיטפּאַרדינטע פעטש און דערפאַר געשוויגן.

רעם קליינעם שלומס פיייהינקייטן אין לערנען און זיין חשק צום לייענען האָבן זיך אָבער באַלד אַרויסגעוויזן. באַרימט איז ער געוואָרן אין שטעטל, נאָך אַלס יינגל, מיט זיין זעלטענעם קאָליגראַפֿישן פּתב. ווער עס געדרייקט, האָט נאָך מיט אַ יאָר צוואַנציג צוריק אין רעם יירישן שטעטל געהייסן אַ „געבילדערטער“ דער... וועלכער האָט אַ שיינעם „פּאָטשעראַק“. פאַר מיידלאַך האָט מען גערונגען נאָר אַזעלכן לערער, וואָס האָט אַ גוטן פּתב. אַרום אַנשרייבן אַ יירישן בריוו און אַ רוסישן אַררעס האָט זיך געדרייט דאָס גאַנצע לערנעכץ. א פּלה-מידל, וואָס האָט געקאַנט שרייבן „אַמעריקאַנער אַררעסן“ איז שוין געווען גאָר אַ גרויסע „געלערנטע“.

שלום-עליכמען איז זיין שיינער פּתב אַ סך מאָל ביי געשטאַנען אין זיינע יונגע יאָרן און האָט אים אַ סך מאָל אַרויסגעהאַלפּן אין גויט. ווען זיין פּאָטער איז געשטאַרבן און דער יונגער שלום ראַבינאָוויץ האָט אינגאַנצן פאַרלאָזט זיין היים, זיין שטיפּמוטער און געדלעבט פאַר זיך אין דער פּרעמד, איז זיין גוטער פּתב געווען זיין מליץ-יושר.

שלום-עליכם האָט זיך אָבער מיט זיין פּתב אַליין ניט באַנונגט, האָט פלייסנ געלערנט און האָט שפּעטער פּאַקומען אַ געוויסן פּילדונג-צענו אין דער ושיטאַמירער ראַבינער-שול. דאָס האָט אים דערנאָך געגעבן די מעגליכקייט צו ווערן ראַבינער אין לובני. אַלט איז ער דאָן געווען ניט מער ווי 21 יאָר, און פאַרבליבן איז ער אויף זיין פּאַסטן אַ יאָר דריי. נאָר אַרויסגעטראָגן האָט ער פּון דאָרטן אַ מאַסע שטאַף פאַר זיינע שפּעטערדיגע

ווערק. אלס ראַבינער האָט זיך שלום-עליכם באַקענט מיט ייִדישע „מענטריקעס“, מיט „סעמיינע ספּיסקעס“, מיט בריהמקווילאָך און מיט פּריוויניגלאַך... ער האָט זיך, אַשטייגער, דערוואוסט, אַז משהרחיים איז נאָר מאַיסעי, און מאַיסעי איז מאַשעק, און מאַשעק איז מאַשקע. אייזיק איז איציק, און איציק איז בטבע איצקא, און איצקא איז איססאק. און אויב רער דאָוונער איצקא איז געבאָרן געוואָרן אין לובני, איז ער מסתמאָ צוגעשריבן צו וואָראַקאָטילאָזקע, כאַטש וואוינען וואוינט ער אין בערדיטשעוו, נאָר פּריווירן זיך וועט ער טוון אין קיעוו...

בקצור, דער יונגער ראַבינער האָט זיך דאָרט נאָר גאָהענט באַקענט מיט אַלע ייִדישע קהלשע פּאַרשרייַ בעכצן, מיט אַלע פּלאַנטערישן און קאָפּררייעניש און צרות, וואָס ער האָט שפּעטער פּאַראַייבינט אין זיינע קלאַסישע ערצילונגען, ווי: דער פּריוויר, נימנאָזיע און אַ סך אַנדערע.

אין אַ קורצער צייט אַרום האָט שלום ראַבינאָוויץ חתונה געהאַט אויף זיין געוועזענער שילעריין — אַלנא, אַ איין איינציגע טאַכטער פון אַ קיעווער גביר, וועלכע האָט זיך אין אים שטערבליך פּאַרליבט. דאָס איז אַ רירנדיגער פּרק אין שלום-עליכמס לעבן, שטאַף פאַר אַ גוטן ראַמאַן, וואָס אַ סך שרייבער שרייבן דערפון און לעבן לעבן עס קיינמאַל ניט איבער. — שלום-עליכמס האָט אָבער געהאַט דעם גרויסן גליק צו איבער-לעבן אַזאַ ראַמאַן און קיינמאַל ניט שרייבן פון אים,

קיינמאָל ניט פאַרקויפן אים בלעטלאַך־ווייז אין ושוּרנאַלן...
לאַמיר האָבן דרױַך־ארץ פאַר דעם דיכטערס אָנרױנקען און
ניט פאַרירן דעם דאָזיגן אינטימען פרק. ויין צײַט איז
נאָך ניט געקומען, מען זאָל פון אים מאַכן שטאַף פאַרן
טאָג־טעגליכן לעזער.

די עלטערן פון ויין פרוי (איצט — אלמנה שלום־עליכם)
זײַנען געווען זעהר שטאַרק קעגן דעם שרוך מיטן „שרײַ־
בער“, ווי דער שטייגער איז. דער ברוגז האָט זיך
געצויגן אַ פאַר יאָר.

אַ ביטערע צײַט האָט דאָן איבערגעלעבט דאָס יונגע
פאַר, ביז ס׳איז געפאַרן געוואָרן זײער עלטערע טאָכטער.
דאָן האָבן זיך שווער און שוויגער איבערגעבעטן און
ס׳איז געוואָרן שלום.

פון יענער צײַט איז בײַ שלום־עליכמס קינדער פאַראַן
אַ זעלטן־שײנע פּאָטאַגראַפיע: אַ נאָלד־בלאָנדער יונגער־
מאָן, געקרויזלטע לאַנגע האָר, אַ בראַווער אָפּגענער
פנים, דער שטערן הויך, די אויגן פינקלען אונטער ברילן
אי שטיפעריש אי סעריאָז. אײנער פון די פנימער, צו
וועלכע מען פאַקומט צוטרוי און אַ פריינטליכן געפיל,
ווי נאָר מע דערועהט זײ. דאָס איז דער שלום־
עליכם פון אַ יאָר צוואַנציג אָדער אײן און צוואַנציג.
משמעות, אַז אויסער זײנע גײסטיגע מעלות, האָט ער
נאָך געהאַט אַ סך אויסערליכע אויך. שײן, אָריגינעל.
פּראָסט אַ מצוה געווען צו פאַרליבן זיך אין אים!...

אַ דער שווער איז געשטאַרבן, איז דאָס יונגע פאַר
ראַבינאָוויץ געוואָרן די אײנציגע יורשים פון דעם גרויסן

קאפיטאל, וואָס דער פאַרשטאַרבענער האָט איבער-
 געלאָזט. מען דאַרף ניט פאַרגעסן, אַז אין יענער צײַט האָט
 דער רובל געהאַט אַ דרייפאַכעריגן ווערט, ווי פאַרן
 קריג. „ער איז אַ מיליאָנטשיק“, האָט מען מיט פינף
 און דרייסיג יאָר צוריק גערעדט פון אַ פאַרמעגליכן
 יידן, וואָס האָט אַוראַי וואָסערע צוואַנציג טויזנט רופע-
 לעס! היינט וואָס פאַר אַ מילימיליאָנטשיק איז דאַן
 געוואָרן שלום-עליכם, ווען ער, אַלס איינציגער מאַנסביל
 אין שטוב, איז פאַקטיש געוואָרן דער פאַרוואַלטער איבער
 אַ מאַיאָנטעק פון איבער דריי מאָל הונדערט טויזנט
 רובל?

ניט קוקנדיג אויף דעם, וואָס שלום-עליכם איז, ווי מיר
 אַלע ווייסן, נאָר קיין נאַר ניט געוועזן... אָבער לחלוטין
 ניט, איז ער אָבער אין געלט-און געשעפט-זאַכן געזען
 זעהר נאַאיוו, שטענדיג נאַאיוו. מנחם-מענדליש. גרויסע
 זשעסטן און קליינע תכליתים. דאָס האָבן ידעלאָך גלייך
 דערשמעקט, און אַרום דעם יונגען, שפּאַנגל נייעם נגיד
 האָט זיך גענומען אַרומרייען די גאַנצע יעהופּיצער
 (ס'הייסט קיעווער...) כאַליאַסטערע, ווי: מעקלער, בירזשע-
 וויקעס, דרייער, פאַבריקאַנטלאַך, צוקערהענדלער, אַלע
 מינים פיקס און וועלף פון קרעשטשאַטיק, פון סעמאַדעגס
 קאַוויאַרנע, דאַרטן, וואו מען האָט נאָך פאַר דער מלחמה
 געטרונקען לימאַנאַד דורך אַ שטרויעלע און געקילט די
 „צעהיצטע געבליטן“ און געמאַכט געשעפט אויף וואָס די
 וועלט שטייט און אומגליקליך געוואָרן...

און שלום-עליכם, ווי יעדער ייד „מיט אַ גוטן-קאַפּ“,
 האָט, נאַטירליך, באַלד געוואַלט וויין גבורה: „אויב

געשעפט, טאָ לאָזט מעך! אַ צײַט האָט ער יאָ געכאַפט
אַ היפשע סומע פאַררינסט, נאָר דאָס איז שוין אַ פּלל:
יערער געוואונענער רובל אויף דער בערושע קאַסט
דערנאָך אַ סך רובלס רבי־געלט. קורץ און גוט:
שלוס־עליכם איז סוף פל סוף בריל הדל געוואָרן. ניט
מיט איין מאָל איז עס געשעהן. פאַמעליך אָבער זיכער
זײַנען אָנגעקומען די שלעכטע טעג, ביז ער איז געוואָרן
אַ אַרימאַן.

און דאָן, ווען זײַנע קאַפיטאַלן האָבן שוין געהאַלטן
אין איין זינקען, האָט שלום־עליכם צו אַלע זײַנע ברי־
ליאַנטענע געשעפטן געמאַכט נאָך איין „בריליאַנטענעם“
געשעפט און גענומען אַרויסגעבן זײַן באַרימטע „פּאַלקס־
ביבליאָטעק“, וואו עס האָבן זיך פאַראייניגט די בעסטע
ליטעראַרישע קרעפטן פון יענער צײַט, אָנהויבנדיג מיט
אונזער זיידן מענדעלי און ענדיגנדיג מיט שאַצקין, וועלכער
האַט זיך דאָן באַרימט געמאַכט מיט זײַן „יודישען ערב־
פּסח“.

די זאַמליכער פון דער „פּאַלקס־ביבליאָטעק“ האָבן
ניט קוקנדיג אויף זײַער סאָלירן פּרייז, געהאַט אַ גרויסן
ערפּאָלג. שוין דער ערשטער בוך איז זיך צענאַנגען
אין מער ווי פינף טויזנט עקזעמפּלאַרן, און שלום־עליכם
וואָלט דערצו געוויס ניט צוגעלעגט, ווען ניט די מוראַדינע
פּרייזן, וואָס ער האָט געצאָלט מיט ברייטער האַנט זײַנע
חברים־שריפטשטעלער פאַר זײַער אַרבעט; אָפט מאָל
אויך פאַר ניט געדרוקטער אַרבעט... אויסער דעם,
האַט ער יערן אָנגעזעהענעם שריפטשטעלער באַלד איינ־

געלאָרן צו זיך קיין קיעוו און מען האָט געלעבט צוזאַמען
וואַךן־און חרשים־לאַנג, „ווי ביי נאַט אין אַרעס“.

כדי צו געבן אַ וואַסערן סיניט איז באַגריף פון שלום־
עליכמס ברייטער האַנט און פרייליכן הומאָר פון יענער
צייט, גיב איך ראַ איבער דוד פרישמאַנס ווערטער, ווי ער
האַט עס מיר דערציילט מיט אַ יאָר צען צוריק:

...אין איין העלן פריהמאָרגן, מיין איך: אין איין בלאַך־
טיגן אַזונט... אַזוי האָט פרישמאַן אָנגעהויבן זיין מעשה
פון די פאָלקס־ביבליאָטעק־צייטן, באַקום איך פון שלום־
עליכמען אַ דעפעשע קיין וואַרשע: „שיקט מיר אַ
פאָעמע. דעם האַנאַראַר באַשטימט אַליין!“

פערענליך האָב איך נאָך דאַמאָלסט שלום־עליכמען
ניט געקענט, און כדי צו דערשרעקן אים און אָפּשלאָגן
אים דעם חשק צו פאָעמעס, טעלעגראַפיר איך אים קיין
קיעוו נאָנץ לאַקאָניש: „600 צ״לן 50 קאָפּ. אַ שורה.“
כ׳האַב געמיינט, אַז ס׳וועט ווירקן ווי אַ פאָמבע. באַקום
איך אָבער גלייך אַ נאָך מער לאַקאָנישן ענטפער דורך אַ
דעפעשע: „איך גיב אַ רובל אַ שורה. שיקט!“ איך
האַב אים דאַן אַוועקגעשיקט מיין ייִדישע פאָעמע „אזפיר“,
וועלכע האָט אין יענער צייט (מיט מער ווי דרייסיג יאָר
צוריק) געמאַכט אַ שטיקל רשם. גלייך נאָכדעם האָב
איך פאָקומען דעם האַנאַראַר דורכן טעלעגראַף און,
אויסער דעם, אַ איינלאַרונג, איך זאָל קומען למען
השם קיין קיעוו אַ ביסעלע פאַרבריינגען. נאַטירליך אַלץ
מיט טעלעגראַמעס. שלום־עליכמס האָט האַלט געהאַט
דעם ברייטן זשעסט פון אַן עשר. אויסער דעם, האָט ער

דאן ליב געהאט צו טומלען זיך ביי יעדער געלעגנהייט.
ער אליין האט דאן שטארק געהאלטן פון יידיש-סוחרישן
כלל: „למען-השם, להרבות ברעפעשען!“ ס'הייסט, וואס
מער געקלאפט אין טעלעגראף אריין, אלץ געוונטער
איז עס פארן מסחר...

מילא, נעמען אייך דערציילן, וואס ס'האט זיך מיט מיר
אָפּגעטאָן ביי שלום-עליכמען אין שטוב, איז עס אַ לאַנגע
מעשה. דאָס „ביסעלע פאַרבריינגען“ איז גראַד געווען
אַ היפש-ביסל פאַרבריינגעכץ. נאָר ניט דאָס בין איך
אייך אויסן. אַצינד שטעלט אייך פאַר אַ הייסן זומער-
טאָג. שלום-עליכם און איך זיצן מיר אָהן רעקלאַך
אין דער רעדאַקציע פון „פאַלקס-ביבליאָטעק“, און מיר
זיינען פאַרנומען ביו—איבערן האַלז... ס'הייסט: מיר
רויכערן האַוואַנער ציגאַרן און מיר קנאַקן אַ ברענגענדיגן
זעקס און זעכציג, אַ ס'גייט אַ רויך... אין קאָן שטייט
אַ שאַק מיט געלט. אוראַי... הונדערט שורות האַנאַראַר
פאַר מיין פּאַעמע, אויב ניט מער... מיט אַ מאַל... יאָ,
מע קלאַפט אין טיר! וואָס איז? אַ שרייבער איז געקומען, אַ
שרייבער! פאַרשטייט איר דאָך מיט דעם אייגענעם שכל,
אַ מיר כאַפּן און פאַרשטעקן דאָס טעשל קאַרטן אונטער
אַ בלאַט קאַרעקטור און ציהען אויס לאַנגע זעהר סע-
ריאָזע, רעדאַקטאָרישע פּנימער! מאַלט אייך אויס, אַ
אין רעדאַקציע לאַזט זיך אַריין אַ קליין יידעלע מיט אַ
גרויסן פּת-ביר. איינער פון די שרייבער, וואָס טראַגן
זיך אַרום דאָס נאַנצע לעבן מיט זייערע מאַנסקריפטן און
מאָכן קראַנק אַלע רעדאַקטאָרס.

— גוט מאַרנן, גוט יאָר. זיצט. וואָס וועט איר
זאָגן גוטס?

— איך האָב — מאַכט דער „שרייבער“ — געוואַלט זעהן
דעם רעדאַקטאָר שלום־עליכמען, האָב איך געוואַלט זעהן.
געבראַכט אַ פּה־כּי־ד...
ניט מיר שלום־עליכס אַ וואונק. פאַרשטיי איך ניט.
וויזט אָן שלום־עליכס אויף מיר און זאָגט דעם
יִדל:

— אָט זיצט דער רעדאַקטאָר שלום־עליכס. איך
בין זיין סעקרעטאַר דוד פּרישמאַן. וואו איז אייער
שרייבער?

אַזוי ווערט אין איין אויגנבליק פון שלום־עליכמען
— פּרישמאַן, און פון מיר ווערט שלום־עליכס. נעמט
דוד פּרישמאַן, ס'הייסט אין אמתן שלום־עליכס, דעם
שרייבערס פּה־כּי־ד און וועגט אים אויף דער רעכטער
האַנט, דערנאָך אויף דער לינקער, און איך קוק וואָס
דאָ וועט זיין.

— פּאַני, שלום־עליכס! — ווענדעט זיך צו מיר דוד
פּרישמאַן, ס'הייסט שלום־עליכס — זאָל איך גיין בריינג
גען די וואָגשאַל?

ווייס איך ניט, וואָס ער מיינט דערמיט און שווינג.
מאַכט צו מיר דוד פּרישמאַן, ס'הייסט שלום־עליכס,
נאָך אַמאָל:

— פּאַני שלום־עליכס, מע פאַראַרף דאָך אַפּוועגן דעם
מאַנוסקריפט, זאָל איך בריינגען די וואָגשאַל?
זאָג איך:

— מילא, פּאַני פּרישמאַן, בריינגט!

גערױערט עס ניש קיין צוויי מינוט, שלעפט אַרױן
שלום-עליכם פון קיך אַ גרויסע װאַנשאַל, ליינט אַרױף
דעם געבראַכטן פּת־ב־ד אױף אײן טעצל און אױף דעם
צװײטן טעצל ליינט ער גאַלדשטיקלאַך און קוקט, װײל
סע װעגט אױף גאַלד, און אַלץ מיט זעהר אַן ערנסט
פנים.

װי אַזױ דער מחבר אַלײן האָט דערבײ אױסגעװעהן, —
דאָס לאָז איך אײבער אַײער אײגענער פּאַנטאַזיע. איך
קאָן אײך נאָר זאָגן, אַז ער איז דערבײ געשטאַנען אַ
מבּלבלעלער, און עס האָט פון אים געגאַסן מיט שװײס.

— פאַרוהײנט אײך — מאַכט צו אים „רוד פּרײשמאַן“,
ס'הײסט שלום-עליכם — פאַר גוטע שרײבעכצן צאַלן
מיר מיט גאַלד גלײך. װײל רעגללאַך סע װעגט, אַזױ-
פיל באַקומט דער מחבר. מ'ער קאַנען מיר בשום
אופן ניש צאַלן... אױב איר זענט ניש מסכים אױף אַזאַ
פּרײז, מוזן מיר אײך דעם פּת־ב־ד צוריקגעבן.

— נײן, נײן — שטאַמלט דער מחבר — איך בין מסכים,
מסכים...

— הײסט דאָס, זענט איר יאָ מסכים! — מאַכט צו
אים רוד פּרײשמאַן מײן סעקרעטאַר, ס'הײסט שלום-
עליכם — אַנו, פאַני רעראַקטאַר, זענדרעט זיך שװײן שלום-
עליכם צו מיר — זײט נאָר אַן ערות, אַז דער שרײבער
איז מסכים אױף אַזאַ פּרײז. אַ סוף, ס'איז אַפּגעמאַכט!
אַז מע זעט אײבערלייענען און עס זעט טױגן פאַר
דער „פּאַלקס-פּײבליאָטעק“, באַקומט דער מחבר אַזױ-
פיל גאַלד, װײל עס זענט.

איין קלייניגקייט: „אז מע וועט איבערלייענען און ס'וועט טויגן... און אז דער אָרימער מחבר האָט אין אַ וואָך אַרום באַקומען זיין מאַנוסקריפט צוריק, מיט אַ רויטער אויפשריפט, אַז עס טויג ניט, איז ער שיער אין חלשות ניט געפאַלן. פֿרי אים אַפּצומינטערן, איז נאָך געבליבן איין סגולה: באַצאָלן אים פֿאַר אומזיסטע האַרצקלאַפעניש. און דאָס האָט שלום-עליכם געמאַן מיט דער פולער האַנט...

עס איז אַלואַ קיין וואונדער ניט, אַז ביי אַזעלכע האַנאַראַרן, געשעפטן, שטיפּערייען איז שלום-עליכם גיך פֿאַראַרימט געוואָרן. אויסער דעם, האָט ער נאָך אין יענער צייט געשריבן זיין ראַמאַן „סטעמפעניו“; גאַנצענע טעג, אַזוי דערציילן זיינע נאָהענטע, איז שלום-עליכם אומגעאַנגען אַ פֿאַרחלומטער, ניט געגעסן, ניט געשלאָפֿן. טאָג און נאַכט ווי אין הינער-פלעט. פֿאַרוואָרפֿן אַלע געשעפטן. גראַד דאָן איז געווען אַ גרויסער קרויים אויף דער בערושע. קומען צולויפֿן די מעקלערלאַך, אַזוי און אַזוי פֿאַני ראַבינאַוויץ... דאָ מוז מען „דעקן“, דאָ מוז מען „לעשן“. און צייט צו פֿאַטראַכטן איז נישט. ניט זיי שלום-עליכם, וויפיל מע זאָגט אים. דער ראַמאַן „סטעמפעניו“ האָט אים אויף אַזאַ אופן אַ גאַנצן פֿאַר-מעגן אַפּגעקאַסט, אַ סך אַ סך מער, וויפיל ער האָט פֿאַר אים דערנאָך „אַפּגעלייזט“...

ווי נאָר חברה סוחרים, מעקלער, צוקער-הענדלער און גלאַס נוטע ברירער האָבן דערשמעקט, אַז דער „מאַטער-היאַל“ גייט אויס, איז מען זיך צעפלוויגן. און שלום-

עליכם האט מיט אמאל דערשפירט, וואָס הייסט האָבן און פאַרלירן און וואָס הייסט „מיינע“ און „ריינע“. אַלע טירן האָבן זיך מיט אמאל פאַרשלאָסן, אַלע זיסע פנימער זיינען מיט אמאל געוואָרן זויער. אַלע וואָס האָבן ביי אים געליען און גענעסן און געטרונקען האָבן אויפגעהערט צו דערקענען אים. עס זיינען שפעטער אָנגעקומען נאָך מער בייטערע צייטן, ווען שלום-עליכם, שוין אַנערקענ-טער שרייבער און הומאַריסט, פלעגט קומען פאַר-לייענען זיינע ווערק פאַר זיינע אמאָליגע בערוזשע-קאָ-מעראַדן, פרי מאַכן זיי לאַכן... דערפאַר פלעגט דער געפאלענער גביר און אויפגעקומענער פאַלקס-שרייבער באַקומען באַצאָלט, אויב אַ סך איז אַ פינף און צוואַנציגער.

פון דער דאָזיגער שווערער צייט האָט שלום-עליכם אַרויסגעטראָגן אַ טיפע, באַהאַלטענע פאַראַכטונג קעגן גבירים און גבירים און האָט זיך נאָך מער דערנעהענטערט צום פראַסטן פאַלק, וועמען ער האָט פון תמיד אָן ליב געהאַט. זיין פאַראַכטונג האָט ער אַפילו אין קבר מיט-גענומען. ווי עס איז באַקאַנט, בעט ער אין זיין צוואַה, מע זאָל אים מקבר זיין נאָר צווישן פראַסטן עולם. שלום-עליכם, דערמאָן איך זיך, האָט זיך אַזוי איינמאַל אויסגעדריקט אין אַ שמועס, ווען עס איז געקומען צו רייד פון גבירים:

— אם ירצה השם, אַז נאָט וועט העלפן און איך וועל אַ ציגל ווערן אַ „מיליאָנטשיק“, וועל איך מיר פרי-הער אַליין גוט אַפּשמייסן. שמייסן און אונטערוינגען זיך

אלײן: געדײנק, זײ ניט קײן פּאַרד! געדײנק, זאָלסט ניט
 זײן קײן חױר!... רערנאָד, מילא, וועל איך שױן ווערן
 אַ גביר. דאָס לעצטע העמר פּאַרקױפּן און אַ גביר ווערן,
 װײל, צװישן אונז גערערט, אַ גביר צו זײן איז גאַרניט
 פּון די שלעכטע זאַכן. בורזשױ אַהער, בורזשױ אַהײן...
 לאָמיר זײך ניט גאַרן... ס'איז, אײנגטליך, גאַרניט פּון
 די שלעכטע זאַכן!

גאַר אײדער שלום־עליכם איז אײנגאַנצן אַזעק פּון
 מסחר, האָט ער זײך גאָך לאַנג אַרומגעשלאָגן, געאַרבעט
 און געטומלט זײך אין אַלערליי עסקים. ס'זעט זײן
 אױבעריג אױך, ווען מיר וועלן נעמען דערצײלן אַלץ,
 וואָס שלום־עליכם האָט דורכגעמאַכט. דאָס אַלץ שטייט
 פאַרשײבן שוואַרץ אױף װײס אין זײן שַעף־ד'עזר: „מנחם
 מענדיל פּון יעהופּיץ“. צען מאָל אין חרש גײע פּלענער,
 מיט גײע געשעפטן, מיט גײע קאָפּדרייענישן. און צען
 מאָל אין חרש אַרױס אַ נשרף. אַזױ לאַנג, אַזױ ברייט,
 ביז ער האָט זײך אָפּגעשטעלט אױף זײן לעצטן, סאַמע
 שלעכטן געשעפט — לײט עראַטור.

און דאָ האָט שלום־עליכם אױפּגעפּליהט מיט זײן
 גאַנצן קײנסטלערישן וואַקס, מיט זײן גאַנצער שאַפּנדיגער
 קראַפט. דער רײכער מאַטעריאַל פּון אַזױ פּיל אױבער־
 לעבונגען האָט זײך פאַראײניגט מיט זײן געבענשטן הומאַר
 און האָט אױפּגעשפּרודלט, װי אַ נאַטירליכער שפּריץ־ברור
 גען, פאַרפּלייצט דאָס גאַנצע פּאָלק, קלײן און גרױס, מיט
 זײן ברױונדיגן, פּרײליכן שױם. ווער װײסט? אפּשר האָט
 דאָס גאַר דער גרױסער טאַלענט צעבראַכן אַלע מסחרישע

פלענער, וואָס שלום־עליכם האָט אים אויפן וועג גע־
שטעלט... געבראַכן האָט ער זיי, דער געדריקטער, ניט־
באַפרידיגטער טאַלענט, אַלץ חרוב געמאַכט אַרום זיך,
ביו ער האָט זיך און שלום־עליכמען אַרויסגעצויגן און
אַנידערגעשטעלט אויף דער הייך, וואו ער איז שטיין גע־
בליבן אַלס אונזער גרעסטער און פאַפולערסטער פאַלקס־
דיכטער ביו היינטיגן טאַג.

II

דערזעהן האָב איך שלום-עליכמען צום ערשטן מאל
ביי דור פרישמאָנען. דאָס איז געווען אין ווינטער 1905,
נאָך די געשהענישן פון 9-טן יאָנואַר, ווען די בלוטיגע
אומרוהען האָבן זיך פון פעטערבורג אַריבערנעטראָגן
קײן וואַרשע. שלום-עליכם איז דאָן אַרָאָפּגעפאָרן קײן
וואַרשע אײנצואַרדענען זײנע, מישטיינס געזאָגט, ליטע-
ראַרישע געשעפטן מיט זײנע פאַרלעגער און איז אײנ-
געשטאַנען בײ זײן אַלטן חבֿר.

דער פאַרפאַסער פון „סטעמפעניו“, „מנחם מענדיל“
און „פעקלאַך“ — און אַרײנגענאַנגען אין פרישמאָנס
קאַבינעט מיט לײכטע בחורישע טריט. אין זײן גײן האָבן
זיך ניט געפילט זײנע עטליכע און פערציג יאָר, וואָס ער
איז שוין דאַמאָלסט אַלט געווען. דאָס איז געווען אַ
לײכטער, אַביסעלע וואַקלענדיגער גאַנג פון אַ יונגען
מאַן, וואָס אַרבעט שטענדיג ביים שרײבֿ-טיש. אַ קאַפּ
מיט לאַנגע, העל-קאַשטאַנענע האָר, אָהן אײן גראַהע
פערדמל. אַ שפּאַניש טונקל-בלאַנד בערדל. אַ שוואַרצע
עווענטגע בלוזע אַ—לאַ גאַרקי. ער איז דאָן געווען

אַביסעלע פאַרקילט און האָט אויפן האַלז געטראָגן אַ
ווייסן האַנטוך, ווי אַ מין ווייבערישן „באַאַ“.

— שרעקט אייך ניט — מאַכט ער צו מיר, זעהענדיג
ווי איך וואונדער זיך אויף זיין האַנטוך — אַ ראַבינערייִ
שער קראָגן איז עס ניט! דאָס האָב איך געכאַפט
אַ „קאַטער“ און אַנשטאַט צען טיכלאַך אין אַלע קעשע־
געס, טראָג איך איין האַנטוך אויפן האַלז. ס'איז אַ סך
באַקוועמער. אייַ? —

שלוס־עליכם האָט שטענדיג צוגעקלערט אַזעלכע מיני
באַקוועמליכקייטן. אויף דער ריזע, ווען ער האָט באַקומען
דורשט און האָט זיך אַראָפּגעכאַפט אויף אַ סטאַנציע,
פלעגט ער באַשטעלן איין גלאָז טיי און פינף טעצ־
לאַך. אין ווילנע אויפן וואַקואַל האָב איך דאָס פון אים
איינמאַל געלערנט און באַשיימפערליך געזעהן, אַז דאָס
איז טאַקע באַקוועם.

— אַלמאַי זאָלן מיר זיך ברענען? — מאַכט ער צו מיר
און גיסט פונאַנדער זיין הייסע גלאָז טיי אויף אַ האַלב
טויז טעצלאַך — אַז מיר קאָנען מפּאָיעזר לפּאָיעזר טרינקען
אַפּגעקילטע טיי, איין טעצל נאָך דעם אַנדערן. דער עולם
קוקט און לאַכט, זאָגט איר? נשקשה, אויף אַ צווייטער
סטאַנציע וועלן זיי דאָס אַליין טון...

דאָ מאַלסט, צום ערשטן מאָל ביי פרישמאַנען אין
קאַבינעט, האָט זיך שלום־עליכם דערוואוסט, אַז איך
וואוין אין איין גאַס מיט זיין אַלטן חבר יעקב דינענזאָן,
האָט ער מיך געבעטן, איך זאָל דינענזאָנען איבערגעבן
אַ בריזעלע. שלום־עליכם אַליין איז דאָן, ווי געזאָגט,
געווען פאַרקילט, און יעקב דינענזאָן איז איבערהויפט

ניט אַרויס פון שטוב. אין די גאַסן איז געווען זעהר אומרוהיג. און דינענוואָן האָט אַביסעלע מוראָ געהאַט פאַר אַ ביקס. אַביסעלע צו שטאַרק מוראָ געהאַט. אין בריוועלע, געריינק איך, האָט אים שלום-עליכם געשריבן בון הלשון:

„ליבער פריינט דינענוואָן!

אַזוי ווי פאַני אויף דער גאַס טוט שויסן און שיסט און שלום-עליכם אין שטוב טוט ניסן און ניסט, ס'הייסט ער איז פאַרקאַטערט און פאַרקילט ד' ירחם! דעריבער בעט איך דיך, זאָלסט מיר מוחל זיין, וואָס איך האָב דיך ביי יעצט נאָך ניט פאַזוכט א. א. ז.ו.“

— איר האָט אים געזעהן! — מאַכט צו מיר דורך פרישמאַן, ווען שלום-עליכם איז אַרויס פון קאַבינעט און גענאַנגען צולעגן זיך אַביסל — אַט דאָס איז אַן אמהער שרייבער! מען האַלט דאָך מיך פאַר אַ גרויסן סקעפטיקער פּונגע אונזערע „גרויסע“ און „קליינע“ טאַלענטן. אויף אים מוז איך מודה זיין! אַרום און אַרום קאָכן אַצינד אַזעלכע געשעהענישן, דאָס גאַנצע לעבן האָט זיך אָפּגעשטעלט, וואו צו דרוקן איז ניטאָ. ער אַליין איז אונטערוועגס, פונדעסטוועגן זיצט ער זיך און שרייבט זיינע מעשוח. איך כאַפּ זיך היינט אויף אין מיטן גאַכט — זעה איך ביי שלום-עליכמען אין צימער ברענט ליכט. איך גיי אַראָפּ: ס'איז האַלב-פיר דער זייגער, און ער זיצט זיך מיטן האַנטוך אויפן האַלז און שרייבט...

דאָס זעלבע איז מיר מיט עטליכע יאָרן שפעטער אויס-געקומען צו הערן פון שלום-עליכמס קינדער:

— דער פאפא — האָבן זיי מיר דערציילט — שרייבט שטענדיג שפעט אין דער נאַכט. שרייבט און קיינט זיך אליין פאַר געלעכטער. מיר האָבן זיך שוין דערצו געוויינט. אַז מיר כאַפּן זיך אַמאָל אויף פון שלאָף און דערהערן, ווי עמיצער לאַכט אין קאַבינעט, שרעקן מיר זיך ניט. מיר ווייסן, אַז פאפא שרייבט.

שלום-עליכם פלעגט זיך באמת קראַנק-לאַכן, גאַנץ אָפט, ויצנדיג איינער אליין ביים שרייבטיש. אַפּנים, ער פלעגט זיך דערביי פאַרשטעלן און איבערלעבן זיינע איי-גענע העלדן מיט אַלע זייערע מינעס און הנועות... דערפאַר אָבער, ווען ער פלעגט דערנאָך פאַרלעזן זיינע פאַרטיגע ווערק פאַר זיינע באַקאַנטע, אָדער פאַר אַן עולם מענשן, פלעגט ער שוין מער קיין שמיכל ניט טון. ער האָט שוין זיין חלק אָפּגעלאַכט, ווען ער האָט געד-שריבן. אַצינד זאָלן אַנדערע לאַכן. דער גאַנצער זאַל אַרום אים פלעגט שטורמען פאַר געלעכטער, און דער לייענער אליין האָט זיך דערפון קיינמאָל ניט אָנגעשטעקט, ניט איין שמיכל געטאָן. דאָס איז געווען איינע פון די גרויסע אַרטיסטישע מעלות פון שלום-עליכמען אַלס פאַרלעזער.

נאָך די צוגעוואַנטע פרייהייטן און אומגעריכטע פאַנד-ראַמען אין רוסלאַנד, סוף 1905, וועלכע זיינען אַלע-מען באַקאַנט, האָט שלום-עליכם מיט זיין הויזגעזינד פאַרלאָזט קיעוו און אַוועק קיין לעמבערג. דאָרטן און אין ווין איז ער צום ערשטן מאַל אַרויסגעטראָטן פאַר גרויסע פאַרוואַמלונגען און האָט זיך קונה-שם געווען אַלס אַ זעלטענער פאַרלייענער פון זיינע אייגענע ווערק.

פון גאליציע איז שלום-עליכם אַוועק קיין שווייץ און פון דאָרטן קיין אַמעריקע, איבערלאַזנדיג זיין פאַמיליע אין גענף. אין די גרעסטע יידישע צענטערן אין אַמעריקע איז שלום-עליכם אויפגענומען געוואָרן מיט גרויס פּבור, מיט גאָלדענע פּערערס און מיט זילבערנע קראַנצן, מיט פּאַנקעטן און פּאַנריסונג-רעדעס. ער איז אויך געוואָרן שטענדיגער מיטאַרבעטער אין די ניו-יאָרקער יידישע צייטונגען, און זיין לאַגע האָט זיך פון דאָמאָלסט אָן פאַרבעסערט.

אויף איין גרויסן פּאַלקס-פּאַנקעט לכּבוד שלום-עליכמען אין אַמעריקע איז אויך געקומען זיינער אַ ווייטער, פּרעמדער און וועלט-פּאַרימטער קאָלעג-הומאָד-ריסט, וועמענס נאָמען עס איז מאַרק טווען. אַז מען האָט זיי בירן פּאַקאַנט געמאַכט, זאָגט דער אַמעריקאַנער הומאָריסט צום יידישן:

— איך האָב געהערט, קאָלעגע, אַז איר זענט דער יידישער מאַרק טווען.
אויף דעם האָט אים שלום-עליכם גלייך אַפּגע-ענטפּערט.

— און איך האָב געהערט, אַז איר זענט דער אַמע-ריקאַנער שלום-עליכם!..

אין אויסלאַנג איז מיר דערנאָך אויסגעקומען צו פּאַ-געגענען זיך מיט שלום-עליכמען, כּמעט אין אַלע איי-ראַפּיאישע צענטערן, וואוּהין ער איז, קומענדיג פון אַמעריקע, איינגעלאָרן געוואָרן פון פּאַראיינען, געוועל-שאַפטן, כּלל-טוער. שלום-עליכמס ליטעראַרישע אַוונטן און פּאַרלעזונגען האָבן אַפילו אין אַזעלכע קאָד-קעסלען,

ווי פארוי, לאַנדראָן, זיין און בערלין געהאַט די זעלבע
ווירקונג אויף די צעשפרייטע און אָפגעריסענע יידישע
עמינראַנטן, ווי אַ גרויסער מאַנגעט אויף איינשטויב,
צווישן אַנגעוואָרפענע בראַכזאָרג... זיין קומען אין אַ
שטאַט איז אַלע מאָל געווען דער בעסטער פּרובשטיין
פאַר דעם צעטראַטענעם, האַלב־אַסימילירטן און פאַר־
וואַגלטן ייִדנטום אין אַלע אייראָפּיאישע צענטערן אין
מערב־אייראָפּע.

אַרום זיין פאַרלעוונג פלעגט זיך גרופירן אַלץ, וואָס
טראַגט נאָך אַ פונק פון ייִדישקייט אין האַרצן, און אַלץ,
וואָס ביינקט נאָך אין דער שטיל נאָך אַמאָליגע טראַג־
דיצעס און פאַרמען פון דעם ייִדישן שטעטל, וועלכע
זיינען דאָ אין דער פרעמד פאַרדייטשט, פאַרפראַג־
צויזט אָדער פאַרענגלישט געוואָרן.

שלום־עליכמס פאַרלעוונגען האָבן מקרב געווען הער־
צער. ווי נאַכט־פלעדערלאַך אויף פייער, זיינען עמיר־
גראַנטן געלאָפן, פון די שמאַלע געסלאַך אין דער פרעמד,
אויף זיינע אַזונטן. אַרום אים האָט מען זיך געפילט
מונטערער, ווי אַרום אַ טאַטן, וואָס קינדער עמינראַנטן
האָבן אויסגעשריבן פון דער ווייטער היים...

און ניט אומזיסט. שלום־עליכמס פאַרלעוונגען האָבן
אין זיך פאַראייניגט צוויי גרויסע אייגנשאַפטן. ערשטנס—
זיין פאַרייטנדער טאַלענט צו קענען פאַרלעזן, זיין
אויסגעצייכנטע רוהיגע מימיק, זיין קאָפירן אַלעמעס קולוח
און פאַוועגונגען. און צווייטנס — דער אַביעקט אַליין.
זיין הומאָריסטיש־קינסטלערישע ווערק גופא. אַ מייסטער־
ווערק און אַ מייסטער־לייענען האָבן זיך דאָ פאַראייניגט.

א רֶאָפּלֶטער הומאָר, אַ רֶאָפּלֶטער גענוס האָט זיך דער-
פון געשאַפן. און ווי אַזאַ הומאָר ווירקט אויף אַ מאַסע,
וואָס איז דורשטיג נאָך אַ ייִדיש-וואָרט, נאָך דער פּאַר-
געסענער ייִדישער יוגנט אין שטעטל, דאָס איז לייכט צו
פאַגרייפן.

האַט איר אַמאָל געוועהן, ווי אַ קינד, וואָס האָט
אַקאַרשט געוויינט, הויבט מיט אַמאָל אָן צו לאַכן, ווען
מען פאַוויזט אים אַ פאַרביגע צאַצקע? — די גרענעצן
פון וויינען און לאַכן ביי דעם קינד זיינען נאָך דין און
איירל. ווי אַ דורכזיכטיגע נעץ פאַרהאַנגען. גייט דאָס
לאַכן אַריבער אומגעשטערט אין שלוכצן, און פאַרקערט.
ביי אונז אָבער דערוואַקסענע, ערנסטע, שווערע מענשן
שטייען גראַבע ווענט צווישן טרויער און פרייר, צווישן
טיפקייט און לייכטזיניגקייט. זעהר שווער קומט אָן דורכ-
צוברעכן אַזאַ וואַנט. אַלץ ווייטער מיר זיינען אַזעק פון
אונזער קינדהייט, אַלץ שווערער ווערט דער איבערגאַנג
פון געפיל צו געפיל, פון שטימונג צו שטימונג.

נאָר אַזעלכע ליכטיגע, פרייליכע, ברייטע און נוטמוטיגע
טאַלענטן, אַזעלכע מענשן־קענער און קינסטלער־זעלן,
ווי פּאַקאַטשיאַ, דיקענס, נאַנאַל, מאַרק טווען און אונזער
שלום־עליכם האָפן געהאַט דאָס גליק אָן אייביגע קינדהייט
אין זיך צו פאַהאַלטן און אין דער ליטעראַטור און אין
לעבן אַריינצופירן.

אַז מען לייענט זיי, דוכט זיך, אַז אַלע ווענט און גרענעצן
צווישן גוטס און שלעכטס פלאַצן; אַלץ פאַזענט זיך,
אַלץ שווימט צווישן כוואַליעס געלעכטער, ווי קריהעס אויף
אַ טייך אין פרייהלינג. די האַרטע ערד, אויף וועלכער

מיר שלעפן זיך, ווערט ווייכער, די משאָ פון לעבן ווערט גרינגער. אָט דאָס איז דער פּח פון דעם אמתן הומאָר.

מיר יירן מעגן געוויס דאָנקבאַר זיין דעם גליקליכן צו-פּאַל, וואָס האָט אונז געשיינקט שלום-עליכמען. מיר זיינען קיינמאָל עכטע קינדער ניט געווען. געבאָרן געוואָרן פּאַרטיגע יידעלאַך. צו זעקס יאָר געוואָרן חדר-יינגלאַך, צו זיבן יאָר — חומש-בחורים, צו ניין יאָר — גמרא-בחורים, צו דרייצען יאָר — בר-מצוה-בחורים, צו פערצען יאָר — „בחורים, וואָס זוכן ניט קיין תּכלית...“ אַזוי אונזערע פּרויען, אונזער גאַנץ לעבן... וואו איז אונזער קינדערהייט? ערגעץ אין אַ ווינקעלע דרעמלט זי ביי אַ צעריסענעם ספר... וואו איז אונזער לאַכן? לאַכן טוען מיר אַ סך, אָבער שטענדיג מיט גאַל און מיט יאַשטשער-קעס. און טאַמער טוט אַמאָל אַ ייד אַ לאַך פון פולן האַרצן פאַרבייסט ער עס גלייך מיט אַ זיפּן. ער פאַרנינט זיך ניט אַזאָ וואוילטאַג אַפילו שבת און יום-טוב. אומד-דערוואַכן — אַוראי און אַוראי ניט.

איך קאָן ניט פאַרנעסן איין כאַראַקטעריסטישע סצענע, וואָס איך האָב אַמאָל געזעהן צווישן צוויי באַיאָרנטע יידענעס אין פּאַטשיילעס, וועלכע זיינען זיך צוזאַמענגע-געקומען ריידן אַביסעלע רכילות, אַ קאַפּעלע לשון-הרע און האָבן זיך אַזוי פאַררערט... אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט ביז... ביז גאָט האָט געהאַלפּן... בקצור, ביז מען האָט זיך צעלאַכט. און צעלאַכט זיך דוקא מיט אַפּעטיט מיט כאַיכאָ און כּיכּי און מיט אַ קוויטש. און אַדרבא, פאַרוואָס ניט?

נאָר פּלוצלינג זיינען זיי אַנטשוויגן געוואָרן, אָנגעד-
קוקט זיך, איינע די צווייטע. אַביסעלע פאַרשעמט, אַבי-
סעלע דערשראָקן, פּונקט ווי זיי וואָלטן זיך ביידע געכאַפּט
ביי אַן עבירה.

מאַכט איין יידענע מיט דער פאַטשיילע צו דער
צווייטער:

— הערסט דאָך, גאָלדע, אוי — אוי — אוי (אַ זיפּץ),
גאָט זאָל געבן, מע זאָל נאָר לאַכן.

מאַכט גאָלדע צו דער חברטאָרין:

— יאָ, פּאַסיע קרוין, גאָט זאָל שוין טאַקע געבן
ישועות און נחמות אויף ייִדן, מע זאָל נאָר לאַכן.

— אַז מע זאָל נאָר לאַכן — העלפט שוין אונטער
פּאַסיע מיט אַ קול פּון תּשליך און אַ ליפּ ציטערט איר
דערביי.

— אַז מע זאָל נאָר, רבונו של עולם, לאַכן... נאָר...
לאַכן... זאָגט נאָך גאָלדע און ווישט זיך די אויגן מיט אַ
ברעג פאַטשיילע.

— אַז מע זאָל... מע זאָל... לאַכן... — שטאַמלט שוין
נאָך פּאַסיע און ניסט זיך ווי אַ ביבער.

בקצור, וואָס זאָל איך אייך לאַנג מאַריר זיין: גאָלדע
און פּאַסיע האָבן אַזוי לאַנג גערעדט מפה דעם, „אַז מע
זאָל נאָר לאַכן...“ ביז מע האָט זיך ביידע צעווייגט, נאָר
ניט אויף קאַטאַוועס, מיט אַ כליפּ און מיט אַ שלוכץ,
ווי צוויי ביטערע הערצער.

דאָס איז נאָר אַ בילד. הינטערן בילד שטייט אָבער
די זויערע פּרייליכקייט פּון גאַנצן ייִדישן פּאָלק, וואָס קאָן

ניט, וואָס פאַרגינט זיך ניט הנאָה צו האָבן פון עפעס
ביון סוף.

דער ערשטער איז צו אויגו געקומען מיט אַ געלעכטער
— דאָס איז מענדעלי מוכר ספרים. זיין לאַכן איז אָבער
ביטער, נאָליג. ניכער איז עס סאַטירע, ניט הומאָר. זיין
סאַטירע האָט אין איר צייט געברענגט, ווי געטאָן און
געהיילט ווי אַ ביטערע רפואה, וואָס מען ניט אַ קראַנט-
קען... שלום-עליכטס לאַכן האָט שוין קינדהייט און לייכט-
קייט מיט זיך מיטגעבראַכט. ניט אומזיסט האָט ער
אַוויפיל פון קינדערשן לעבן געשריבן. ער אַליין איז כל
ימיו געווען דאָס גרעסטע קינד פון אַלע קינדער, וואָס ער
האָט באַשריבן. ער האָט דער ערשטער דאָס האַרץ פון
די ברייטעסטע פּאָלק-שיכטן פאַר זיך געוואונען. אים
לייענען גערן רבנים און אַפקורסים, מאַדאַמען און דינסט-
מיידלאַך, אינטעליגענטן און פּראָסטע לייט, אַרבעטער און
לידינגייער. אַפילו אַסימילאַטאָרן, אַפילו פאַרברענגטע
„העברעאישטן“ האָבן אים מוחל געווען זיין יידיש.

פאַרמאַכט נאָר די אויגן, ווער עס האָט אַפּיטל
פאַנטאַזיע! שטעלט אייך פאַר אַ שפּח צו נאַכטס נאָך
דער וועטשערע. ביי די בענש-ליכטלאַך, וועלכע שמעלצן
זיך און רויכערן לעזט מען... שלום עליכט מען. מען
לעזט אים אין קעלער-שטיבלאַך, אין פאַרפּוצטע
זאַלן, אין מאַנסאַרעס. הערט זיך צו, ווי עס לאַכט דער
אַנגעהאַרעוועטער אַרבעטער, דער צופּרירענער בעל-
הבית, דאָס יונגע ווייבעל, די באַבע, די האַלב-אינטעל-
גענטקע, וואָס האַלט אַנדערש וואו פאַר איר הייליגן חוב

ניט צו פארשטיין יידיש... עם לאכט דער סטודענט,
דאָס דרדקי־ינגל; יעדער מיט זיין קול, מיט זיין נוסח.
אַזאַ לאַכן איז באמת געוונט. אַזאַ לאַכן איז די שטאַרק־
סטע הויב־מאַשין פאַר די שווערסטע טראַדיציעס, פאַר
פלעגמאַטישע אָפגעלאַזנקייט, פאַר קאַנסערוואַטיווע פאַר־
ביסנקייט. אַזאַ לאַכן איז די ערשטע טרעפּ, וואָס פירט
צום „איבערשאַצונג פון אַלטע שאַצן“; די ערשטע טרײַב־
קראַפט, וועלכע פירט צו באַוועגונג און אויפֿלעבונג.

III

דער ליארעם אַרום שלום-עליכמען אין אמעריקע און אין גאַנץ מערב-אײראָפּע האָט אָבער אים אַליין געלאָזן קאַלט. עס האָט אים געצויגן אַהיים, צוריק צו יענער היים, וואו ער האָט זײנע רײכע ליטעראַרישע מאַטעריאַלן געשעפּט. אַזוי איז ער אַזעקנעפּאַרן „צו גאַסט“ קיין רוסלאַנד. דאָרטן האָט ער געהאַט אַ גאַנצע רײע פון גרויסע פּאַרלעוונגען, זײנע אַזונטן זײנען אַרײן אין דער מאַדע אין גאַנץ פּוילן און ליטע. אײן שטאָט האָט אים אויסגעכאַפט בײ דער צווייטער.

דאָ האָט אָבער שלום-עליכמען געטראַפן דער ערשטער אומגליק, וואָס האָט אים דערנאָך מקצרימים געווען. ער איז שווער קראַנק געוואָרן אויף לונגען-אַנצײנדונג און איז געבליבן ליגן אַ לאַנגע צײט אין פּאַראַנאָזײן. דער-נאָך איז זײן קראַנקהײט איבערגעגאַנגען אין אַ כראַנישער לונגען-שוואַכקײט.

גראַד ווען שלום-עליכס איז אַזוי קראַנק געוואָרן, איז אויסגעפּאַלן זײן פּינף און צוואַנציג יאָריגער ליטעראַט-רישער יובילעאום. זײנע נוסע פּרײנט האָבן דאָס אויס-

גענוצט, פרי צו געבן אים די מעגליכקייט צו פאָועצן
 זיך אין איטאליע און זיך דאָרטן צו קורירן. און דאָן
 האָט מען ערשט דערזעהן זיי פאָפולער ער איז. אויף
 דעם ערשטן רוף פון יובילעאום-קאָמיטעט האָבן זיך
 אָפגערוּפן כמעט אַלע יידישע צענטערן אין רוסלאַנד
 און אין אויסלאַנד מיט „שלוס-עליכס-אָונטן“ און פאָר-
 טראָגן. און עס איז געוואָלט געוואָרן אַ היפשע סומע
 געלט, וואָס האָט געוואָלט איבערגעגעבן ווערן דעם
 יוביליאַר אויף זיין קוראַציע. אָבער זיינע נאָהענטע
 פריינט, און יעקב דינענאָן בראש, זיינען געווען קעגן
 דעם. יעקב דינענאָן האָט דאָן אויפגעגעבן אַ פלאַן
 אויסצוקויפן אַלע שלום-עליכס ווערק, וועלכע דער מחבר
 זייערער האָט מחמת נויט פאָרקויפט פאָר גראַשנס
 אונזערע ליבהאַרציגע פאַרלענער פון דעם אַלטן שניט
 און אַוועקגעגעבן די אויסגעקויפטע ווערק, אַלס אַ יובילי-
 לעאום-מתנה, דעם קראַנקען שריפטשטעלער.
 דער פלאַן איז גלייך אָנגענומען געוואָרן. און שלום-
 עליכס איז דערנאָך ראַנקבאַר געווען זיין אַלטן חבר
 דינענאָנען דאָס גאַנצע לעבן. קיין מער רייכערע און
 פּפּבורדיגערע מתנה האָט מען טאַקע נישט געקאָנט
 צוקלערן.

די פאַרלענער, וועלכע האָבן געירשנט שלום-עליכמען
 פאָר זיין לעבן, און געהאַלטן זיינע ווערק פאָר זייער
 „פּרוואַט-אייגנטום“ האָט מען גענומען, אַזוי צו זאָגן,
 אויפן צימבל. ס'איז פראַי געווען צו זעהן, זיי אייניגע,
 דוקא די אינטעליגענטישע פאַרלענער, האָבן זיך עס
 לאָנג געהאַמפערט מיטן שלום-עליכס-קאָמיטעט. ס'האָט

זיך זיי, געבעך, ניט געוואלט אַרויסגעבן אַזאָ שמאַלץ-
גרוב פון די הענט אַרויס.

און פך הוה, שלום-עליכמס אויסגעקויפטע ווערק האָבן
שוין דאָס ערשטע יאָר געגעבן זייער פאַרפאַסער אַ
שיינעם ריוח. די גרויסע רובלדיגע בענר זיינען זיך צע-
גאַנגען אין די צענדליגער, און די קליינע ביכעלאַך
אין די הונדערטער טויזנטער.

די מלחמה און די אָפגעשניטנקייט פון וואַרשע, וואו
די ראַזיגע ווערק האָבן זיך געדרוקט, האָבן דערווייל אַ
סוף געמאַכט אויך מיט דעם.

דאָס אויסלייו פון זיינע ווערק, זיינע פאַרלעווונגען
און זיין שרייבן האָבן שלום-עליכמען געגעבן די מעגליכ-
קייט צו באַזעצן זיך מיט זיין פאַמיליע אין גערווי, אין
איטאַליע, וואו זיין געזונט האָט זיך באַרייטנט פאַרבע-
סערט.

אין גערווי האָט זיך שלום-עליכס גאָר גאָהענט צו-
זאַמענגעגאַנגען מיט די צוויי פאַפולערסטע רוסישע
שריפטשטעלער: מאַקסימ גאָרקי און אַמפיטעאַטראָוו,
וועלכע האָבן ביידע געלעבט אין איטאַליע ווי ע מי-
גראַנטן. אַמפיטעאַטראָוו האָט דערנאָך געשריבן וועגן
שלום-עליכמען אַ סך באַגרייטערטע אַרטיקלען אין די
בעסטע רוסישע זשורנאַלן.

ווען עטליכע געקליבענע בענר זיינען דערנאָך אַרויס
אין דער רוסישער איבערזעצונג, האָט אים מאַקסימ
גאָרקי צוגעשיקט אַ זעהר וואַרעמען בריוו, וועלכן מיר
איז אויסגעקומען צו לעזן. איך געדיינק פון בריוו גאָר
איין ציטאַט וועגן שלום-עליכמס קינדער-עצילונגען:

„איך האָב געלייענט“, שרייבט אים מ. גאַרק, „אײער
באַנדר ערצײלונגען: די קינדער פון דער טשערטאַ,
ליבער שלום-עליכם, איך האָב געלאַכט, איך האָב געוויינט.
עס איז טאַקע צו באַרויערן, וואָס אַפילו אונזער
בעסערע רוסישע געזעלשאַפט קען נאָך נישט דאָס אמחע
ידישע לעבן“...

זינט שלום-עליכם איז קראַנק געוואָרן האָבן אים
די דאָקטוירים פאַרבאָטן שרייבן זיצנדיגערהייט, נאָר
שטייענדיג אַרער ליגנדיג. ס'הייסט אײנגטליך האָבן זײ
אים אינגאַנצן פאַרבאָטן זײן שרייבן, נאָר אַזוי ווי שלום-
עליכם האָט זײ דערקלערט, אַז דאָס איז פאַר אים אַלץ
אײנס ווי נישט טאַרן אַטעמען, זײנען די קוראַטאָרס מיטן
חולה „מושה“ געוואָרן צווישן זיך... אויף שטיין
אַרער ליגן. שלום-עליכם האָט זיך לויט זײנע אײגענע
צײכענונגען באַשטעלט אַ הויך קאַנטאַרקע-טישל, וואָס
לאָזט זיך אויפשטעלן און צוזאַמענלייגן, בײ וועלכן ער
פלעגט אַרבעטן שטייענדיגערהייט. און נאָך עפעס אַ מיין
מאַכינאַציע — אויף וואָס ער פלעגט קאַנען אַנשפאַרן
די הענט ליגנדיגערהייט, ווען ער האָט נישט געקאַנט שטיין,
און שרייבן. און אַזוי פלעגט ער אַרבעטן אַ סך שטונדן
אַ טאַג. אַפּט מאַל איז זײנע הויזיגע אויסגעקומען צו
צונעמען בײ אים די פען פון האַנט מיט גוואַלד און
אַוועקלייגן אים אַפרוהען, אַרער פירן אים צום גענרייטן
טיש.

שלום-עליכם, ווי אַן עכטער שריפטשטעלער, וואָס האָט
דרך ארץ פאַרן פּראָצעס פון שרייבן גופאָ, איז געווען אַ
נרויסער ליבהאַבער פון שײנעם שרייב-מאַטעריאַל. ער

האַט שטענדיג ליידנשאַפּטליך באַטראַכט אַ נייעם שיינעם סאַרט פּאַפּיר, אַזוי ווי אַ סקולפּטאָר באַטראַכט אַ טייער שטיק מאַרמאָר. ער אַליין האָט זיך תּמיד, לויט זיין אייגענעם מוסטער, באַשטעלט אַ נאַנצע מאַסע פּון אַלערליי פּאַפּיר-העפּטלאַך, על פי רוב — שמאַלינקע, לאַנגע בלאַקלאַך מיט בלאַהליכן פּיינעם פּאַפּיר, וואָס רייצן ניט די אָנגעשטריינגטע אויגן... אַהן אַזאָ בלאַקל פּלעגט ער ניט אַרויס פּון שטובּ. איז אים עפעס איינ-געפּאַלן נייענדיג, שטייענדיג, ריידנדיג — אַרויסגענומען גלייך דאָס בלאַקל און געשריבן. אָפט מאל פּאַרנעסן אָן זיינע באַקאַנטע, וועלכע האַלטן מיט אים און מיטן שמועסן. אַזאָ בלאַהינק בלאַקל פּאַפּיר האָט מיר איינמאל שלום-עליכם געשיינקט, ווען איך האָב באַוואונדערט זיין שרייב-מאַטעריאַל. און איך האַלט עס נאָך ער היים צום אַנדריינקען און צום מוסטער, ווי אַזוי אַ שרייבער דאַרף פּאַרערן זיין אייגענע אַרבעט.

פּון גערווי איז שלום-עליכם אַריבערגעפּאַרן און באַ-זעצט זיך, מיט זיין נאַנצער פּאַמיליע, אין לאַזאַן (פּראַנצ. שווייץ). סוף 1913 האָב איך אים דאַרטן באַ-זוכט. ער איז געווען לעבעדיג און מונטער. נאָר זיינע טריט האָבן מיר אויסגעוועהן שווערער און איינגעהאַל-טענער ווי אַמאַל. אַרום אים און אַרום זיין הויך געווינד האָט זיך גרופּירט די נאַנצע יידישע שטודירענדע יונגט פּון לאַזאַן און ס'איז ביי אים געווען פּרייליך. אָפט מאל אין מיטן פּאַרבּריינגען פּלעגט שלום-עליכם פּאַרשווינדן פּון צווישן יונגוואַרג, אַהן אַ וואָרט צו זאָגן, אויפן ענגלישן מאַגיר. מיר האָבן אָבער שוין אַליין

געוואוסט, אז דאָס האָט ער זיך באַהאַלטן ביי זיך אין
שלאַפּצימער, שטייט געבן זיין הויכער קאָנטאַרקע און
שרייבט...

קורץ פאַרן גרויסן קריג האָט שלום-עליכם געמאַכט
זיין לעצטע ליטעראַרישע טורנע איבער רוסלאַנד. די
דאָקטוירים האָבן אים אַזאַ שווערע אונטערנעמונג ניט
פאַרבאַטן. ווייל זיין געזונט האָט זיך דאָן זעהר פאַרבע-
סערט. כמעט ניט צו דערקענען, אַז ער איז מיט עטליכע
יאָר צוריק אַזוי קראַנק געווען. נאָך זיין ליטעראַרישער
ריזע איז שלום-עליכם אַראָפּגעפאַרן אַפרוהען זיך אויפן
ברעג ים, אין אַלבעק געבן הערינגסראַרף (אין דייטש-
לאַנד, אַסטזעע), זיין פאַמיליע האָט אים שוין דאָרטן
אַפּגעוואַרט.

אין אַלבעק האָב איך שלום-עליכמען געטראַפּן נאָך
אַמאָל און, ליידער... צום לעצטן מאָל.
די מעשה איז אַזוי געווען:

אויף דער אויסשטעלונג פון 1914 אין מאַלמע (שוועדן)
באַקום איך, אַ טאַג צען פאַרן אָנהויב פון קריג, אַ
בריוו פון שלום-עליכמס איידעם — דער באַקאַנטער
שריפטשטעלער בערקאָוויץ — און דער בריוו איז גע-
שריבן בוו הלשון:

„היות, אַזוי ווי דאָ אין אַלבעק זיינען גערויכערטע
פּלוגדערקעס זעהר ביליג, און אונזערע אַחינו, די קינד-
דער פון ישראל, נייען דאָ אום האַלב-נאַקעט אין זאַמר
אַהן אַ פּיצל בושע, און אַזוי ווי מאַרגן, איבערמאַרגן
קימט אַהער צו פאַרן שלום-עליכס און עס וועט זיין
ליהודים, בכך, אויב ס'איז דיר ניהא קום אויך צופאַרן...“

בקצור, מע האָט זיך אויפגעהויבן און מע איז געקומען
קיין אלבעק. קיינער פון אונז האָט אַבסאָלוט נישט גע-
פילט, אָז מיר שטייען שוין אַזוי נאָהענט פאַר אַ וועלט-
קאָטאָסטראָפּע. אמת, די צייטונגען האָבן עפּעס דאָ
און דאָרטן יאָ אַביסל געסטראַשעט, נאָר ווער קוקט אויף
זיי? והא ראייה, אַזאָ קלוגער קאָפּ און פּאָליטיקער ווי
נחום סאָקאלאָוו שרייבט אין הצפירה, אָז ס'איז גאָרניש,
גאָרניש שבגאָרניש... אונטערצינדער, העצער מאַכן עס
רעם טומל!... קינדער, גייט אַהיים און לייגט זיך רוהיג
שלאָפּן!

זיינען מיר רוהיג געשלאָפּן .

אַ טאָג אַכט, ניין פאַרן קריג-אויסברוך איז שלום-
עליכם אָנגעפאַרן קיין אלבעק מיט זיין פעלערינע מיט זיין
הויך שרייב-טיש, מיט זיינע שייניקע פּאַפּיר-בלאָקלאַך,
מיט זיינע אַמעריקאַנער גאַלדענע באַנקעט-פּערערס.
אמת, זיינע האָר זיינען אים אַביסעלע שיטערער געוואָרן
פאַר דער לעצטער צייט, זיינע טריט — שווערער, אייג-
געהאַלטענער; אָבער בכלל — דער זעלבער שלום-עליכם
ווי געווען! נאָר אַ טאָג צוויי האָט ער זיך אויסגערעהט
פון זיין שווערער רייזע, און אויפן דריטן טאָג האָט מען
אים שוין געזעהן שטייענדיג נעבן זיין הויך טישל מיט דער
טרייער פּערער אין האַנט. ער האָט זיך דאָן געאייילט
צו פאַרענדיגן זיין ערשטן באַנד מעמואַרן, דעם „שיר-
השירים פון זיין לעבן“, ווי ער האָט עס אַליין אָנגערופּן,
און וועלכער איז אַרויס גאָך זיין טויט אין איין גרויסן
בוך „פּונם יריד“.

מיט אַ פּאָר טעג שפּעטער, אַוויגער האַלב אַכט אין
 דערפריה, ווען פּמעט אַלע אַלבעקער געסט גענעצן
 נאָך און פּוילן זיך אויפשטיין, טרעף-איך שלום-עליכמען
 אונטן ביים סאַמע וואַסער שוין אַנגעטאָן, אויסגע-
 צוואַנגן, מיט דער שוואַרצער פעלערינע אויף די אַקסלען,
 און איך זעה, אַז ער קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטן.
 — מיר דוכט, איר זוכט עפעס? — רוף איך אים אָן.
 — יאָ — מאַכט ער — איך וואַלט געווען אַ בעלן
 ועהן, ווי די פּישערס בריינגען אָן די לעבעריגע פּלוג-
 דערקעס. עסן זאָגט ער — עס איך זיי אַלע טאָג, און
 פון וואַגען זיי געמען זיך, ווייס איך ניט.

— קומט — זאָג איך — איך וועל אייך פירן.
 זיינען מיר אַראָפּגעגאַנגען ווייט הינטער די קופּאַלניעס,
 וואו די אַלבעקער פּישערס קומען אָן אַלע אין דער-
 פריה מיט זייערע לייכטע באַרקעס און מיט זייער לאַנגע,
 שמאַלע געצן מיט בלייעלאַך און פּראַבקעס אַרום און
 אַרום, אין וועלכע עס ליגן פּאַרפּלאַנטערט גאַנצע בערג
 מיט פּיש. אפשר אַ שעה לאַנג איז דאָרטן שלום-
 עליכם אַרומגעגאַנגען און מיט אַ טיפּער הנאה פון
 אַ מענשן מיט אויגן, וואָס זעהען אַלץ מיט קינסטלע-
 רישן אינטערעס, האָט ער זיך צוגעקוקט, ווי די פּישער-
 קעס געמען קונציג פּונאַנרער די פּאַרפּלאַנטערטע גאַסע
 געצן, ווי מען ציהט פון זיי אַרויס די פּיש, וועלכע
 היינגען דאָרט אָן די זשאַברעס געריכט, געריכט —
 ווי די שינדלען אויפן ראַך — ווי מע שניידט זיי,
 רייניגט זיי, וועגט זיי און ווי מע פּאַרקויפט זיי פרי-
 שעהייט דאָ אויפן אַרט. —

עס זיינען נאך גיט אריבער קיין פינף טעג נאך שלום-
עליכמס באקאנטשאפט מיט די אלבעקער פישערס, ווי
עס האט א קלאפ געטאן די מלחמה. ווי א דונער אין
מיטן העלן טאג האט זי אריינגעשלאגן אין די רוהיגע
יס-קורארטן. עס איז פראי געווען זעהן, ווי די טויזנטער
און צענדליגער טויזנטער געסט מיט זייערע יס-געצעלטן,
קערב און בעבעכעס, זיינען אונטערגעכאפט געווארן
ווי פון א שטורעם-זויגט, פארדרייט זיך און גענומען
פליהען פון ברעג ים, ווי די פערעלאך אין ווינט...
אין רעם רייירל-שטורעם פון פעק און פעקלאך,
דערשאקענע פנימער און פארשמייטע קעלנער, איז
אויך שלום-עליכס אריינגעכאפט געווארן מיט זיינע
פחבים, מיט אלע זיינע ליטערארישע פלענער...
אין אלע וואוינונגען האט מען אצינד אין גרויס
איילעניש געפאקט און געווארפן אין די אפענע קערב
אלץ, וואס די הענט האבן נאר אונגעכאפט: שיד
מיט ווייסע אויבערהעמדער, קליידער מיט פאמארע און
זיף צוזאמען, ביכער מיט גלעזער איינגעמאכץ, צייד-
בערשטלאך מיט שוואקס... און שלום-עליכס איז ארומ-
געגאנגען אויף דער וויסטער גאס אין אלבעק, בלייד-
געלב האט זיין פנים אויסגעזעהן, און פאר זיינע ביידע
הענט האבן זיך געהאלטן זיינע צוויי אייניקלאך, קליינע
מירעלאך, איינע א שווארצע, די אנדערע — א בלאנדע.
— איר זעהט? — מאכט ער צו מיר, ווען איך האב
אים דערוועהן אין דער ראליע פון א קינדער-פריילין —
מיין משפחה פאקט זיך דארטן... און אונז „דריי
פיצלאך קינדער“ האט מען משלח געווען פון שטוב...

געבעטן מוחל זיין ניט פלאגאזערן זיך צווישן די פיס, ביו
מע וועט אלץ פארפאקן...

אין א שעה ארום זיינען מיר שוין אלע געפארן אין
איינאנגעפאקטן שלעפ-צוג קיין בערלין, צעזייט און
צעשפרייט איבער אלע וואגאנגעס. קיין פכורים זיינען
שוין מער ניט אָנגעוואַנגען. וואו מע האָט געקראָגן
אָן אָרט, איז מען געשטאַנען... ניט געזעסן, נאָר
געשטאַנען. ווייל אין איין קופּע, וואו עס גייען אַריין
זעקס מענשן, זיינען אַצינד געשטאַנען זעקס און צוואַנציג.
א סטאַנציע פאַר שטעטיק, האַלב וועג צווישן אַלבעק
און בערלין, בין איך אַראָפּגעשפרונגען כאַפּן אַ טרונק
וואַסער, האָב איך דערזעהן שלום-עליכמען, ווי ער שטייט
אויף דער פּלאַטפּאָרמע, די רעכטע האַנט פאַרלעגט
אין בוועם און כאַפט לופּט.

— ווי פילט איר זיך? — האָב איך אים אַ פּרעג
געטאָן.

ער האָט צו מיר שוואַך אַ שמייכל געטאָן:

— אַשטויגער... ווי נאָך אַ באָר.

מיינענדיג אַוראַי, אַז ער האָט מיר צו לאַקאָניש גע-
ענטפּערט, האָט ער באַלד צוגעגעבן:

— אַ שיינע באָר האָט זיך אויסגעלאָזט פון אונזער
ראַטשע, וואָס?

איך האָב, באמת, דאָן ניט געגלויבט, אַז דאָס מאַל,
אין דער דאָזיגער פּאָזע זעה איך אים שוין צום לעצטן
מאָל אין מיין לעבן. ווען איך וואַלט עס דאָן געוואוסט,
וואַלט איך אים ניט אַזוי גיך פאַרלאָזט, וואַלט איך
זיך צו אים בעסער און טיפּער צוגעקוקט...

שלום-עליכמען מיט זיין פאמיליע איז פונדעסטוועגן געלונגען אין דערזעלבער נאכט אָדער אַ נאכט שפעטער (ס'הייסט רעם 2-טן אָדער 3-טן אונוסט 1914) אַר- בערכאָפן זיך די גרענעץ און אַרײַנפאָרן קיין קאָפּענהאַגן. ווי אַזוי ער האָט געשוואַרצט די דײַטשע גרענעץ צו זאַמען מיטן אַמאָליגן רוסישן מיניסטער קאַססאַ, האָט ער אַליין באַשריבן.

דורך פּריוואַטע בריוו און גרוסן דורך באַקאַנטע האָב איך זיך זעהר שפעט דערוואוסט, אַז פון דאָרטן איז שלום-עליכס אַוועק צום צווייטן און צום לעצטן מאל אַוועק קיין אַמעריקע. אַוועק איז ער נאָר מיט זיין ווייב, מיט זיין מוזיניקל און מיט זיין איידעם. די איבעריגע קינדער זיינען געבליבן וואוינען אין קאָפּענהאַגן. שלום-עליכס האָט זיך פריהער געווען געסטאַרעט, דורך דער בערלינער ציוניסטישער ביוראָ, מע זאָל אים ערלויבן דורכצופאָרן דורך דײַטשלאַנד קיין שווייץ, וויל דער פייכטער קלימאַט פון דענעמאַרק איז פאַר אים און פאַר זיין עלטערן זון מיכאל טױט-שערליך. אַלע דערהערותן האָבן אָבער נישט געהאַלפן, און ער איז אַוועק קיין אַמעריקע.

אין קאָפּענהאַגן איז אויך געבליבן זיין עלטערער זון מיכאל, דער סטודענט פון לאָזאַנער אוניווערסיטעט. אַ בלאַנדער, הויכער און זעלטן שיינער בחור פון אַ יאָר דריי און צוואַנציג, אָבער שוואַך אויפן ברוסט, ווי זיין פאָטער.

אין קאָפּענהאַגן איז מיכאל קראַנק געזאָרן. די קאַלטע נאַסע ים-לופט פון די נאָרדישע לענדער האָט

אים פארשאַרט, און ער איז אַרײַן אין אַ סאַנאַטאָריע, אין זיר-שווערן. דאָס בלייבן איינער אַליין אין אַ פרעמדער סביבה, אָפּגעריסן פּון די עלטערן און שטענדיג אויפגע-רעגט פּון אַלע געשעהענישן, האָט דאָס דער יונגער ראַבינאַוויץ ניט אויסגעהאַלטן, איז זעהר מעלאַנכאָליש געוואָרן און געשטאַרבן; אויסגעגאַנגען אַלס אַ אומד-דירעקטער קרבן פּון דער מלחמה.

דער עצם פּאַקט פּון זײַן זונס טויט איז געווען גענוג צו דערשייטערן שלום-עליכמס שוואַך געוונט. קיין האַלב יאָר איז ניט אַריבער, און דער פּאַטער האָט זיך אויך אַוועקגעלעגט. ער האָט צו פיל געליטן אין זיך אַליין...

שלום-עליכס האָט איבערהויפּט זיינע טיפּערע גע-פילן, זיינע אינטימע איבערלעבונגען קיינמאָל ניט געטראָגן אויפן פנים, קיינמאָל ניט אָנגעוואָרפן אויף פרעמדע פלייצעס. אין אַזעלכע מאָמענטן פלעגט ער, ווי יערער איידעלער כאַראַקטער, זיך אָשוונדערן און שווייגן. — און מיט אַמאָל איז אָנגעקומען די טרויעריגע ידיעה, אַז אונזער פּאַלקס-דיכטער איז דעם 13-טן מאַי געשטאַרבן, ניט דערלעבט אַפילו דעם סוף פּון דער מלחמה, נאָך וועלכן ער האָט אַזוי גענאַרט, גלויבנדיג אין אַ בעסערער צוקונפט פאַר דער גאַנצער וועלט און פאַר יידן... די, וואָס האָבן גוט געוואוסט, ווי צוגעבונדן עס זיינען געווען פּאַטער און זון און ווי קראַנק זיי זיינען ביידע, האָט די צווייטע טרויעריגע ידיעה, פּון פּאַטערס טויט, ניט איבערראַשט. מען האָט נאָר געטריבן פּון זיך די מחשבה... פּון שלום-עליכמס צואה איז דערנאָך

געווען צו זעהן, און טאקע נאָר דער טויט פון זיין זון
האָט אים די יאָרן פאַרקירצט.

אַט אזוי האָט שלום-עליכם אויף זיין 56 לעבנסיאָר
פאַרענדיגט זיין פילזויטיג לעבן, פול מיט וואַנלעניש,
רייכטום און אַרימקייט, אַנשטריינגונגען און אַרבעט.
ניט אַלע באַרימטע שריפטשטעלער קאָנען זיך מיט אים
אין דער הינזיכט פאַרמעסטן.

אויף קאָלומבוסעס ערר איז ער געשטאַרבן, מיט דער
ריווע-טאַש, דוכט זיך, אויפן אַקסל און מיט דער פּעדער
אין האַנט... אַפּגעריסן דורך ימים וואַסער און בלוט
פון זיינע רוסיש-ידישע ברודער, וועלכע ער האָט אזוי
ליב געהאַט.

ניט גרויס איז די ירושה, וואָס ער האָט זיינע
אייגענע יתומים איבערגעלאָזט, דערפאַר אָבער, איז
גרויס די ירושה, וואָס ער האָט איבערגעלאָזט די יתומים
פון נאַנצן יידישן פּאָלק. ניין, דאָס נאַנצע פּאָלק, זיינע
גייסטיגע יורשים, האָבן זיך געוויס ניט אויף וואָס צו
באַקלאָנגן. זיבעצען גרויסע בענר פון זיינע שריפטן און
הונדערט פּופציג קליינע ביכלאַך זיינען שוין, דורך זיין
יובילעאום-קאָמיטעט אין וואַרשע, ביזן קריג
אַרויסגעגעבן געוואָרן. פּמעט דאָס דאָפּלטע איז אַרויס
אין ניו-יאָרק פאַר די יאָרן פון מלחמה. אויף וויפּיל
מיר איז באַקאַנט, געפינען זיך נאָך אין שלום-עליכמס
ירושה נאָך אַ סך שריפטן, האַלב-געררוקטע און נאָר-
ניט געררוקטע, אַלטע און נייע, און ס'וועלן זיך צו-
זאַמענגעמען נאָך נוטע צוואַנציג בענר, אויסער ליטע-
ראַרישע בריוו, פעליעטאַנען און ניט-פאַרענדיגטע מאַ-

נוסקריפטן. דאָס איז נאָך אַ גאַנצער אדער פאַר דער
ידישער ליטעראַטור, אַ שפּרינג-ברונען פון טרייסט און
געלעכטער, וועלכער איז נאָך דערווייל פאַרשלאָסן. אויפֿ-
געבראַכן, וועט ער נאָך פאַרפלייצן די יידישע מאַסן מיט
כוואַליעס פון הומאָר, געזונטן געלעכטער, אין וועלכן זיי
גויטיגן זיך אַזוי.

„לאַכן איז געזונט!“ — האָט געזאָגט שלום-עליכם.
ער אַליין איז פון זיין לאַכן שטענדיג קראַנקער געוואָרן.
מיר אַלע זיינען פון אים געוויס נאָר אַ
סך, אַ סך געזינטער געוואָרן.

„כלל-ביכער“

1. פראָספּער מערימע: קארמען (פון פראנצויזיש)
2. אַנאַטאָל פראַנס: דער פארוואלטער איבער יהודה און אַנדערע דערציילונגען (פון פראנצויזיש)
3. נאָטפריד קעלער: זיבן מעשיות (פון דייטש)
4. יאָזעף אייכנדראָרף: זכרונות פון אַ שטיסער (פון דייטש)
5. אַדאלבערט פאָן שאַמיסאָ: פעטער שלעמיל — דער מענש אָהן אַ שאַטן
6. צבי הירשקאָן: פון דערווייטנס (וואַנדערער, וועגן שטראָמען)

אין דער סעריע „כלל-ביכער“ וועלן מיר נעבן אויסשליסליך נרעסערע בעלעטריסטישע ווערק, אַרייננעלע און איבער-זעצונגען, פון די בעסטע שרייבער.

*

„כלל-ביליאָטעק“

1. ה. נ. ביאליק: צער און צאָרן
- 2-3. א. נ. ננעסין: מעשה אָטעלאָ און סאמאיל סאמאילאָוויטש
4. ה. ד. נאָטבערג: אין אַ פוילישער ישיבה
5. צבי הירשקאָן: ניט דינטער אַ פּלויט
6. ערנסט טאָך: צוליב וואָס האָט אַ מענש צוויי אויגן
7. מ. ווישניצער: יידישע צעכן אין פוילן און ליטע
- 8-9. יו. וואַננער: מעשיות וועגן פּיער און ליכטיגקייט
10. י. שטיינבערג: אין אַ פארוואָרפן ווינקל

11. ריקארדא הויך: דער יידישער קבר
12. י. אדרען: דער נר צדק פון שלעזיע
- 13-14. יו. וואגנער: מעשיות ווען ערד
- 15-16. ג. סלאבער: הערפאדיגע
- 17-18. קולבאק: לידער
- 19-20. בעל-דמיון: הוסאנומ אין דער עלטערער יידישער ליטעראטור
- 21-22. ז. שניאור: מן דעם זיידנס קוואל (מענדעלי מוכר ספרים ווערטלאך)
- 23-24. ז. שניאור: שלום-עליכסם אגדיינקען
- 25-26. בעל-מחשבות: דרום-ידן און יידישע ליטעראטור (היסטאריש-קריטישע שטודיע)
- 27-28. ר' נתמן בראצלאווער: ספורי מעשיות
- 29-30. " " " "
- 31-32. " " " "
- 33-34. י. שטיינבערג: באשטאנעס
- 35-36. יו. וואגנער: מעשיות ווען לופט
- 37-38. וו. לאצקי-בערטאלדי: גורת דעניקן
- 39-40. מאנטאן: אונבאשטאנדינקייט און טויט
- 41-42. בעל-מחשבות: נראפין (מוסרניקעס)
43. קורט יועל: ברויט פון לופט
- 44-45. " " " " נאלד פון בלוי
46. " " " " וועלט-שימע און וועלט-אויפער
- 47-48. נתן האגאווער: פון טיפן זוספ-גורת כמעלניצקי איבערנעזעצט פון העברעאיש (יון מעלור)
- 49-50. חסידישע מעשיות
- 51-52. א. ל. לעווינסקי: אין הוגדערש פוסציג יאר ארום ס'ווערט צוגעטרייט א נאנצע רייה ביכלאך פון פילאזאפישע שריפטן: בודא, לאאטוע, עפיקטעט, שפינגאזא, פאסקאל, שאפענהויער און בערגאן.

ה. נ. ביאליק / שירים

אויף יידיש
(לידער און פאָעמען)

א נייע אויסגאַבע מיטן נייטן מחברס פאַרטרעט. אייניגע
לידער זיינען אויף סיני באַרבעט פונם מחבר.

*

ה. ד. נאַמבערג / געזאַמלטע ווערק

א נייע אויסגאַבע פון אלע ווערק.

*

ה. ד. נאַמבערג / די משפחה

(אין פיר אַקטן)

א בילד פון די טיפע קאַנפליקטן אינם יידישן משפחה-לעבן,
פון די פאַרשיידענע אינעווייניגע שפאַלטונגען, וואָס דער
נייער אייראָפּיאישער געדאַנק האָט גורם געווען, אַרייַן-
קומענדיג אין דער יידישער גאַס.

*

פ. ד. מאַרקוס-שאַליט / מענשעלאַך און סצענעס

16 גראַפישע צייכענונגען צו שלום-
עליכמס בוך: „מאַטל פייסע דעם חזנס“.

באַלייט-וואָרט — בעל-מחשבות (ד"ר י. עליאשעוו)

די דאַייגע צייכענונגען זיינען דער ערשטער געלונגענער
פרוב אַ טייל פון שלום-עליכמס וועלטל פאַרזושטעלן אין דער
גראַפישער קונסט. שלום-עליכמס ווערק זיינען די דאַנק-
באַרטטע אויפגאַבע פאַר אַ גאַס געבענישן גראַפיקער. די
צייכענונגען זיינען נישט קיין פשוטע אילוסטראַציעס צו
שלום-עליכמס בוך, נאָר זיי העלפן דעם לעזער דורכן קינסטלערס
צייכענונגען טיפער אַרייַנדרינגען און פאַרשטיין זיין וועלטל.

